

PARTI KATALIN – SZABÓ JUDIT – VIRÁG GYÖRGY
*Phd, OKRI-főmunkatárs; Phd, OKRI-főmunkatárs; Phd,
 OKRI-igazgató-helyettes*

SZEXUÁLIS ERŐSZAK – OKRI-KUTATÁS EGY BŰNMEGELŐZÉSI KAMPÁNY KAPCSÁN

A kutatásról röviden

2014-ben a **Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság** (bűnmegelőzési programja¹ harmadik pilléréként) prevenciósz kampányt indít „*A pécsi nők védelméért’ ... a nők elleni erőszak megelőzése jegyében*”. **A program – deklarált célja szerint** – „*a védekezés lehetőségeit kívánja fókuszba állítani, egyben felhívni a figyelmet az egyén felelősségére*”.² A fenti célt – az erőszak veszélyeire történő figyelemfelhívást – hordozó kampány-eszközök a „*Szelfi*” címet viselő, „*Tehetsz róla, tehetsz ellené*” szlogenű videók.

Az első szpot a dráma **expozíciója**, a „készlődés”: három fiatal lány otthon önfeledten bulizásra készül – sminkel, öltözködik, erotikus mozdulatokkal és pózokkal vidáman hangol a szórakozásra. Láthatóan nem gondolnak arra, gátlásaik elvesztésének csúnya vége is lehet (például egy nemi erőszak). Kifelé menet egyikük visszatekint, és egy megtépett ruhájú – vélhetően bántalmazott – lány víziójával szembesül. A narrátor elmondja, hogy „*az emberek, ha nem ismernek, az öltözködésed és viselkedésed alapján ítélnék meg és bánnak veled*”.³

A második szpot a **bonnyodalom**: a lányok a szórakozóhelyre érve egyre inkább lelazulnak; isznak és az egymás után bedöntött felesek mámorában táncolnak. Az extázis egy pontján hirtelen a második lánynak is bevillan a „lebegő rémalak”, a bántalmazott lány (most már) közeli képe. A narrátor a feldolgozhatatlanság súlyos üzenetét továbbítja: „*Szülőként soha nem tudnám feldolgozni, ha baj történné a gyermekemmel*”.⁴

¹ „*A biztonságosabb Pécsért*”; 2014. május 1. - 2014. november 30.

² <http://www.police.hu/hirek-es-informaciok/bunmegelozes/aktualis/ket-kozbiztonsagi-projekt-egy-helyszinen>

³ http://indavideo.hu/video/Selfie_Spot_1

⁴ http://indavideo.hu/video/Selfie_Spot_2

A harmadik film a **végkifejlet**: tánc (most már fiúkkal), füledt erotika, majd a szórakozóhelyen kívül egyedül maradó lány, azután egymást váltó képek: a remegő kézzel cigarettázó, ideges, csuklyás elkövető, az egyedül maradt lány riadt tekintete, és végül a törött esernyő (?) mellett kerítésnek dőlve ülő bántalmazott lány. A narrátor (ez esetben már egy férfi) a tragédia exodoszaként elmondja „... szórakozni senki sem indul egyedül, de aki áldozattá válik, mindig magára marad.”⁵

A projekt záró rendezvényén bemutatott videók élénk társadalmi reakciót és szakmai vitát váltottak ki. A reagálók értelmezése szerint a kampányfilmek valódi üzenete az, hogy meggondolatlanságával, kihívó, provokatív viselkedésével és öltözködésével az áldozat „maga hozza fejére a bajt”; hibás és felelős azért, ami vele történt. Ez a tartalom jellegzetes eleme a nemi erőszak megtörténtéért az áldozatot hibáztató és őt stigmatizáló szexuális erőszak mítosznak, így a kampány ezt legitimálja és erősíti. Az erre való érzékenységet azért érthető és fontos, mert a szexuális erőszak egyfajta mitikus közegszövedékben létezik a legújabb kori nyugati társadalmakban. Ennek a szövedéknek lényeges tartalmi összetevői a szexuális erőszakhoz tapadó **hiedelmek**. A köztudatban számos sztereotíp vélemény, előítéletes állítás él mélyen gyökerezően az erőszakkal, annak okaival, hatásával, valamint az elkövető és az áldozat jellemzőivel kapcsolatban. A széles körben elfogadott, tartósan fennálló attitűdök és hiedelmek jellemzően tagadják az erőszak megtörténtét, feltételezik az alaptalan, hamis vádaskodás gyakoriságát, tagadják vagy bagatellizálják az erőszak traumatikus hatását, illetve a szexuális aktus konszenzuális jellege mellett érvelnek és/vagy az áldozatot hibáztatják a történetekért.⁶ A szexuális erőszakra, illetve az elkövetők és az áldozatok jellemzőire vonatkozó sztereotípiák szerint a nemi erőszakot általában idegen férfiak követik el gyanútlan nők sérelmére, mégpedig késő este vagy éjjel, közterületen, erőszakot alkalmazva, akár fegyvert is használva.⁷ Egy további hiedelem szerint a legtöbb elkövető mentálisan vagy pszichésen sérült,⁸ az áldozat pedig látványos fizikai sérüléseket szenved el a támadás során,

⁵ http://indavideo.hu/video/Selfie_Spot3

⁶ A nemi erőszak mítoszokról és az ezekre vonatkozó kutatásokról ld.: Parti – Szabó – Virág (2016): *A média azt üzenete ... Szexuális erőszakkal kapcsolatos ismeretek, vélemények és attitűdök vizsgálata egy médiakampány kapcsán*. Médiakutató 2016 nyár

⁷ Ld. pl. Estrich, Susan (1987): *Real rape*. Harvard University Press, Cambridge

⁸ Ld. pl. Lonsway, Kimberly A., Fitzgerald Louise F. (1994): Rape myths: In review. *Psychology of Women Quarterly*, vol. 18, no. 2, pp. 133–164.

és egyértelműen mutatkoznak rajta a pszichés trauma jelei is.⁹ Bár az ismertté vált erőszakos szexuális bűncselekmények ennek a képnek több vonatkozásban is ellentmondanak, a nemi erőszak mítoszok makacsul tartják magukat a köztudatban. Az ellentmondást elsősorban az erőszak hiedelmek társadalmi szerepe magyarázza. A nemi erőszak mítoszok legszembe-tűnőbb **funkciója** ugyanis az erőszak elhallgatása, **tagadása**, vagy társadalmi igazolása. Az önértékelést fenyegető vagy szorongáshoz, stresszhez vezető mozzanatokot távoltartó elhárító mechanizmusok nem csak individuális szinten működnek: a tagadás, az elfojtás és a disszociáció jelensége „*éppúgy jellemző a társadalmi, mint az egyéni tudatra*” (Herman, 2011: 22).¹⁰ Ezek a mechanizmusok csökkentik ugyan a szorongást, megóvják az ént a fenyegető veszélyektől és a fájdalom megélésétől, mindezt azonban a valóság meghamisításán keresztül teszik. Az erőszakról és annak traumájáról azért hallgatunk mitizált hiedelmeket alkotva, mert *nagyon fáj*. Kimondhatatlanul – vagyis annyira, hogy arról már beszélni sem lehet, szabad. Nem akarjuk tudni azt a fájdalmat, amit a megerőszakolt áldozat megalázó helyzetébe kényszerített ember megél, és azt sem akarjuk, hogy mások tudjanak vesztes pozíciónk szégyenteljes szenvedéseiről. Mert az áldozat vesztes, és lúzernek lenni igazán szégyellni való (Heller, 2006:19).¹¹ Ez egyben a viktimizációs trauma paradoxona: vesztesé, áldozattá válni szégyenteljes, ezért erről hallgatni kell. A titok és a hallgatás viszont megszégyenítő, ami nem engedi az elfedett, hallgatásba burkolt trauma feldolgozását.

A fájdalom-elkerülő mítosz hiedelmei **növelik a biztonságérzetet**, a világ biztonságosságáról, az emberek megbízhatóságáról, az események bejósolhatóságáról alkotott elképzeléseket, az én hatékonyságának képzetét. Megerősítik továbbá az **igazságos világra** vonatkozó naiv meggyőződéseinket is: a hitet, hogy az élet rendezett, értelmes, jelentésteli és igazságos – hogy a rossz elnyeri méltó büntetését, a jó pedig az őt megillető jutalmát. Ugyanakkor az erőszak-mítosz súlyos akadálya az áldozatok megjelenésének és így segítségüknek és gyógyulásuknak is. A szexuális erőszak nőmozgalmi háttérű tematizálásának egyik fontos narratívája éppen ezért a nemi erőszakkal kapcsolatos hiedelmek vizsgálata és éles cáfolata volt.

A kibontakozott szakmai vita volt a „casus belli”: az Országos Kriminológiai Intézetben a szexuális erőszak témakörében elindult kutatás apropója. Úgy gondoltuk, érdemes lenne

⁹ Ld. pl. Lonsway, Kimberly A., Archambault, Joanne, Lisak, David (2009): False reports: Moving beyond the issue to successfully investigate and prosecute non-stranger sexual assault. *The Voice*, vol. 3, no. 1, pp. 1–11.; du Mont, Janice, Miller, Karen-Lee, Myhr, Terri L. (2003): The role of “real rape” and “real victim” stereotypes in the police reporting practices of sexually assaulted women. *Violence against Women*, vol. 9, no. 4, pp. 466–86.

¹⁰ Herman, Judith Lewis (2011): *Trauma és gyógyulás. Az erőszak hatása a családon belüli bántalmazástól a politikai terrorig*. Háttér Kiadó - NANE Egyesület Bp. Második kiadás

¹¹ „Az ember szégyelli azt, hogy áldozat ... szégyelli a vereséget ..., hogy 'kikapott', hogy megverték, hogy vesztes, hogy elvesztett valamit ...” Heller Ágnes (2006): *A trauma szégyene, a szégyen traumája*. In: Heller Á.: *Trauma. Múlt és Jövő* Kiadó, 7-43. old.

megfelelő elméleti ismeretek és empirikus adatok birtokában értelmezni a tapasztaltakat, és választ keresni arra, mi is történt, és mi az alapvető baj a Baranya-megyei kampányvideókkal – már persze, ha van ilyen. Tanulmányunkban a teljesség igénye nélkül a kutatás néhány eredményét ismertetjük, elsősorban a 2015-ben jogerős bírósági ítélettel lezárt 153 büntetőügy irat-vizsgálatának bemutatására koncentrálva. Célunk annak megvilágítása, hogy a szexuális erőszak szociokulturális kontextusa nem hagyható figyelmen kívül a témakör tárgyalása, különösen pedig a prevenció célú programok létrehozása kapcsán.

A kutatás „*Az erőszakos szexuális bűnözés aktuális hazai jellemzői*” címmel 2015-ben indult. A jelenleg is folyamatban lévő projekt keretein belül az erőszakos szexuális bűncselekmények kriminológiai és büntetőjogi jellemzőinek feltárását tűztük ki célul. Annak érdekében, hogy a vizsgált jelenségről minél teljesebb és hitelesebb képet kapjunk, nemcsak a büntető igazságszolgáltatási rendszerből származó statisztikai adatokat elemeztük, hanem a szexuális erőszak társadalmi hátterére vonatkozó kutatási eredményekből is sokat merítettünk, és saját empirikus adatgyűjtést is végeztünk. Ennek megfelelően kutatási kérdéseink több témakör köré csoportosultak, és többféle módszer alkalmazásával törekedtünk azok megválaszolására. A kutatás fókuszában a következő törvényi tényállások által megvalósított cselekmények állnak:

- **régi Btk.** (1978. évi IV. törvény): erőszakos közöszülés (197.§), szemérem elleni erőszak (198.§) és megrontás (201.§);
- **új Btk.** (2012. évi C. törvény): szexuális erőszak (197.§), szexuális kényszerítés (196.§) és szexuális visszaélés (198.§).

Az erőszakos szexuális bűnözés jellemzőinek vizsgálatára irányuló kutatásban aggályos lehet, hogy a **megrontás** és a **szexuális visszaélés** tényállásai a szexuális erőszak körébe tartoznak-e. A szóban forgó cselekmények elkövetése nem erőszakkal történik: ezek a bűncselekmények nem tartalmaznak erőszakos elkövetési magatartást, ezért dogmatikai, és szoros értelemben vett kriminológiai értelemben sem erőszakos bűncselekmények. Speciálisa sértettek köre is: a passzív alanyok csak tizenegyedik életévüket be nem töltött, (illetve, egy esetben – új Btk. 198.§ (4) bek. – tizenegyedik életévüket betöltött, de tizennyolcadik életévüket be nem töltött) gyerekek lehetnek. A védett jogtárgy az erőszakos szexuális bűncselekmények körében a szexuális önrendelkezés, a nemi szabadság, a megrontás, illetve a szexuális visszaélés esetében viszont a kriminalizálás célja elsősorban a gyermekek zavartalan szexuális fejlődésének védelme.

Mindezeket elfogadva és megfontolva úgy gondoljuk, hogy a két „erőszakmentes” tényállás vizsgálata nem hagyható figyelmen kívül a szexuális erőszak kutatása során. Részben azért, mert a két tényállás nem elkülönült egység, nem „önállóan lebegő” entitás az adott büntetőtörvények szabályai között, hanem része a gyermekeket a szexuális cselekménnyel, illetve a szexuális bántalmazással szemben védő tényállások komplex és összefüggő rendszerének, amit az azonos fejezetben, egymást követően történő szabályozási megoldás is tükröz.

Másrészt az abuzív szexuális magatartások – ha önmaguk nem is erőszakosak – gyakran jelennek meg erőszakos környezetben, illetve nem ritka az azonos sértett és elkövető között az erőszakot tartalmazó és az azt nélkülöző (szexuális) elkövetési magatartások egymást követő (különböző tényállásokat megvalósító) megjelenése sem. Fontos az is, hogy a szexuális abúzus következményei sokszor hasonlóak a szexuális erőszak következményeihez, miként az sem hagyható figyelmen kívül, hogy az általunk fontosnak gondolt hatalmi elem is közös az szexuális erőszak és a szexuális visszaélés elkövetése esetében. A társadalmi megítélés sem von éles határt a visszaélés és az erőszak közé. Valószínűleg a szexuális arénában való megjelenés, a kiszolgáltatottság és a gyerekekkel kapcsolatban érzett fokozott felelősség és védelem szükségessége az, ami a közmegítélés számára azonosítja a kétféle elkövetést. Végül, a társadalmi kontextust tekintve, mindkét cselekményi körben jelentős mértékű a „mitológiai elemek” szerepe, és fontos kapcsolódási pontok is találhatóak (az ismert narratíva szerint pl. az abuzált gyerek felnőve nem egyszer maga is szexuális bűncselekmény elkövetőjévé válik). A kutatásba történt bevonás mellett ugyanakkor – éppen az említett eltérések miatt – törekedtünk arra, hogy külön is számba vegyük a két cselekményi típust.

A projekt első évében a vizsgált bűncselekmények morfológiai jellemzőire vonatkozó statisztikai adatokat, valamint a prevalenciára, illetve a látenciára vonatkozó – a nemi erőszak kapcsán kiemelkedő jelentőségű – empirikus kutatási eredményeket dolgoztuk fel. A hazai prevenció helyzet feltérképezése céljából a 2000-2015 közötti időszakra vonatkozóan 19 szervezet 40 magyarországi kampányának anyagait gyűjtöttük össze és elemeztük. A nemzetközi szakirodalom alapján összefoglaltuk továbbá a szexuális erőszakra, annak elkövetőire és áldozataira vonatkozó sztereotíp, téves hiedelmekre — az ún. *nemi erőszak mítoszokra* — vonatkozó fontosabb ismereteket, kutatási eredményeket. A nemi erőszakkal kapcsolatos ismeretek, vélekedések és attitűdök, illetve a nemi erőszak-mítoszok előfordulási arányának felmérése céljából 2015-ben egy online kérdőívet tettünk közzé a Facebook közösségi portálon, amelyet közel hétezeren töltöttek ki.¹² A kutatás következő részében, 2016-ban került sor az aktakutatásra, amelynek eredményeit tanulmányunk további részében ismertetjük. Előtte röviden felvázoljuk az erőszakos szexuális bűncselekmények főbb jellemzőit, egyrészt az elmúlt néhány évtized erőszakos szexuális bűncselekményekkel kapcsolatos hazai hivatalos statisztikai adatai, másrészt a látenciára és prevalenciára vonatkozó kutatási eredmények tükrében.

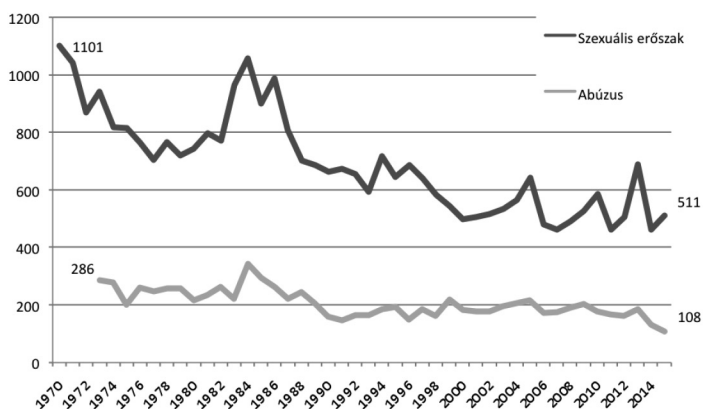
¹² A kutatás eredményei a reprezentativitás hiánya miatt csak indikatívak, de így is informatívak. Az eredményekről ld.: http://www.mediakutato.hu/cikk/2016_02_nyar/01_a_media_uzenete.pdf

Statisztikai adatok, prevalencia, látencia

Az elemzett **statisztikai adatok** az *Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika (ENYÜBS)* rendszeréből származnak. Értékelésüknél figyelembe kell venni, hogy egy adott évre vonatkozó ENYÜBS adatok nem, vagy nem csupán az abban az évben elkövetett cselekményeket tartalmazzák, ezért csak hosszú idősoros adatok alapján vonható le belőlük következtetés a szexuális bűncselekményekre vonatkozóan. Látni fogjuk azonban, hogy még ezek a trendek is komoly fenntartásokkal kezelendők az erőszakos szexuális bűncselekmények előfordulási gyakoriságát illetően.

Magyarország a regisztrált erőszakos szexuális bűncselekmények száma a kétezres évek elejéig markánsan csökkenő tendenciát mutatott, azóta pedig stagnál (ld.: 1. sz. ábra).¹³ A csökkenés csak az 1983-1986 közötti években állt meg, illetve fordult át átmenetileg hirtelen növekedésbe, 1987-től azonban zavartalanul folytatódott.¹⁴ A trend különösen az erőszakos közöselés esetében volt markáns. Ez a jelenség azért is elgondolkodtató, mert mindeközben az erőszakos bűnözés statisztikai mutatója (az ismertté vált erőszakos és garázda jellegű bűncselekmények száma) Magyarországon töretlenül emelkedik.¹⁵

1. számú ábra: A regisztrált szexuális bűncselekmények számának alakulása 1970-2015 között

¹³ Mivel az új Btk. 2013. évi hatályba lépését követő években a regisztrált bűncselekmények egy része a korábbi, egy másik részük pedig az új szabályozás szerint minősült, a 2. számú ábrán a szexuális erőszak alatt összevontuk az erőszakos közöselés, szemérem elleni erőszak, szexuális kényszerítés és szexuális erőszak, míg az abúzus alatt a megrontás és a szexuális visszaélés tényállásokat.

¹⁴ Virág Gy. (2004) Szexuális erőszak. In: Irk F. (szerk.) Áldozatok és vélemények II. kötet. OKRI, Budapest, 71–83. o.

¹⁵ 1970-ben 16,464, 1989-ben 17.043, 2014-ben pedig már 36.413 volt ilyen ismertté vált bűncselekmények száma. Másfél évtized alatt a százezer lakosra jutó cselekmények száma megduplázódott: 1990-ben százezer lakosra 196, 2014-ben már 369 cselekmény jutott.

Egy 2009-ben 11 európai országban végzett kutatás eredményeiből ugyanakkor az derül ki, hogy a 100 ezer lakosra jutó feljelentések száma a nemi erőszak vonatkozásában a vizsgált országok közül hazánkban a legalacsonyabb: 2006-ban 2,1 eset jutott 100.000 lakosra,¹⁶ ráadásul Magyarország bejelentési rátája 50%-kal esett vissza 1997 óta.¹⁷ Mindebből nyilvánvaló, hogy a regisztrált bűncselekmények száma önmagában nem nyújt elégséges és hiteles információt az erőszakos szexuális bűncselekmények számára vonatkozóan. Indokolt ezért segítségül hívni a hazai és nemzetközi látenciakutatások eredményeit, és alaposabban körüljárni a prevalencia, a feljelentési, az attríciós és az elítélési rátákat, és azok alakulásának okait.

Az **áldozatkutatások** eredményei szerint a szexuális erőszak korántsem ritka jelenség. Ezt a megállapítást szinte valamennyi ezzel foglalkozó nemzetközi és hazai kutatás eredményei következetesen alátámasztják, még ha az adatok – elsősorban kutatás-módszertani okok miatt – jelentős eltéréseket mutatnak is.¹⁸ Spitzberger¹⁹ százhusz áldozatkutatást áttekintő meta-elemzése szerint a nők közel 13%-a és a férfiak több mint 3%-a számolt be arról, hogy legalább egy alkalommal nemi erőszak áldozatává vált addigi élete során, és 18%, illetve 6% azon nők, illetve férfiak aránya, akivel szemben megkíséreltek már nemi erőszakot. További fontos adat, hogy a férfiak közel 5%-a volt már saját bevallása szerint szexuális erőszak elkövetője. Sohn²⁰ tíz anglo-amerikai kutatás másodelemzése alapján azt állapította meg, hogy a közölt **viktimizációs ráták** jelentősen különböznek, 4,9 és 24% között mozognak. Az FRA tizenöt, nőkkel szembeni, nemi alapú erőszakkal foglalkozó 2012. évi, 42.000 (tagállamonként átlagosan 1.500) nővel készített interjú alapján a felmérésének adatai szerint az interjú megelőző 12 hónapban az EU-ban élő 18-74 év közötti nők 2%-a vált szexuális erőszak áldozatává. 15 éves kora után minden huszadik nő vált nemi erőszak

¹⁶ Lovett, J., L. Kelly (2009) Different systems, similar outcomes? Tracking attrition in reported rape cases in eleven countries. Final research report. <http://kunskapsbanken.nck.uu.se/nckkb/nck/publik/fil/visa/197/different>; Spronz, J., J. Wirth, J. Lovett, L. Kelly (2009) Eltérő rendszerek, hasonló eredmények? A regisztrált nemi erőszak esetek attríciójának nyomon követése tizenegy országban. Összefoglaló jelentés: Magyarország. <http://nokjoga.hu/sites/default/files/filefield/nemi-eroszak-attricio-kutatas-2009-mo.pdf>

¹⁷ Lovett – Kelly, 2009, i.m.; Spronz et al., 2009, i.m.

¹⁸ Virág György, Németh Margit (2011) Kézikönyv a segítő szakmák szakemberei számára szervezett „Bűncselekmények áldozatainak támogatása, kiemelten a szexuális bűncselekmények sértetteinek segítése” című képzéshez. http://eszteralapitvany.hu/wp-content/uploads/2015/04/Seg%C3%ADt%C5%91-szakmak%C3%B6zi_k%C3%A9zik%C3%B6nyv_T%C3%81MOP_v%C3%A9g%C5%91_02.pdf

¹⁹ Spitzberg, B. H. (1999) An analysis of empirical estimates of sexual aggression victimization and perpetration. *Violence and Victims*, 14(3), 241–260.

²⁰ Sohn, Werner (2007) *Angloamerikanische Untersuchungen zur Rück-fälligkeit gewalttätiger Sexualstraftäter : Zwischenresultate einer Sekundäranalyse*. Kriminologische Zentralstelle, Wiesbaden. http://www.krimz.de/fileadmin/dateiablage/E-Publikationen/Angloam_Unters.pdf

áldozatává.²¹ Ez az adat ráadásul csak a fizikai kényszerítés vagy bántalmazás eseteire vonatkozik, így megállapítható, hogy az EU-ban élő nők több mint 5%-a szenved el nemi erőszakot a 15. életévét követően. Továbbá, a megkérdezett nők mintegy 12%-a számolt be 15 éves kora előtt felnőttől elszenvedett valamilyen típusú szexuális visszaélésről. Az országok közötti összehasonlításból némiképp meglepő módon az derül ki, hogy a bármilyen szexuális vagy fizikai bántalmazást 15 éves korukat követően elszenvedett nők aránya hazánkban 28%, amely valamelyest alacsonyabb az uniós átlagnál (33%). A magas viktimizációs arányok ellenére a szexuális erőszakos bűncselekmények esetében igen **alacsony a feljelentési arány**, azaz más bűncselekményekhez képest kiemelkedően **magas a látencia**. Az amerikai kutatások például 5 és 40% közé teszik a feljelentést tevő áldozatok arányát,²² férfi áldozatok esetében pedig még nagyobbra becsülik a látencia mértékét. A szerény mennyiségű hazai adatokból is az tűnik ki, hogy az erőszakos szexuális bűncselekmények vonatkozásában igen magas a prevalencia és a látencia. Az első átfogó hazai látencia-kutatás eredményei szerint az erőszakos közösülések mindössze tizedében tesznek feljelentést.²³ Korinek László tíz évvel később megismételte kutatását, amelynek eredményei a korábban megállapítottnál jóval szerényebb, mintegy 50%-os látenciára engedtek következtetni.²⁴ Virág György és Kó József saját kutatásuk alapján ennél jelentősen nagyobbra, mintegy huszonnégyszeresre becsülik a látenciát a szexuális erőszak vonatkozásában.²⁵ Egy, 2003-ban a gyermekkorban elszenvedett szexuális bántalmazás tárgyában végzett felmérés további adatokkal szolgál.²⁶ Virág György eredményei szerint a megkérdezett nők 2,3 %-a, míg a férfiak 1,2 %-a volt gyerekkorában szexuális erőszak vagy bántalmazás áldozata. A lányok 56 %-a, míg a fiúk 15 %-a számolt be valaha is valakinek a történetekről. Feljelentés csupán az esetek 8%-ában történt, és csak olyan ügyekben, amelyekben lány volt az áldozat. Tóth Olga²⁷ 1.010 fő 18 évnél idősebb nő körében végzett felmérést többek között a családon belüli erőszak tárgyában. A megkérdezett nők 8%-a számolt be arról, hogy gyermekkorában átélt valamilyen formájú szexuális zaklatást. A minta 9%-a volt már olyan helyzetben, amelyben majdnem

²¹ Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége Unió-szerte végzett felmérése a nők elleni erőszakról (2014) http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-factsheet_hu.pdf
<http://fra.europa.eu/en/vaw-survey-results>

²² Áttekintésért ld. Maier, Shana L. (2014) *Rape, victims and investigations: Experiences and perceptions of law enforcement officers responding to reported rapes*. Routledge

²³ Korinek L. (1988) *Rejtett bűnözés*. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest

²⁴ Korinek L. (1995) *Félelem a bűnözéstől*. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 128.o.

²⁵ Virág György, Kó József (1988) Lakossági vélemények a szexuális erőszakról. In: Irk F. (szerk.): *Kriminológiai és Kriminálisztikai Tanulmányok*, 35. OKRI, Budapest, 250–276.

²⁶ Virág, 2004, i.m.

²⁷ Tóth O. (1999) *Erőszak a családban*. Budapest, 1999, TÁRKI /TÁRKI Társadalompolitikai Tanulmányok, 12. <http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a396.pdf>

megerőszakolták, és 2%-uk számolt be arról, hogy átélt tényleges nemi erőszakot. Ehhez képest a mintában 8% volt az aránya azoknak a nőknek, akiket a férje vagy partnere erőszakkal kényszerítette szexuális együttlétre, amely adatok egybevetése rámutat a családon belüli szexuális erőszak problematikus megítélésére, illetve az ezzel kapcsolatos tájékozatlanságra.

Nemcsak a feljelentési, az *elítélési arány* is alacsony a nemi erőszakos ügyekben, amely elsősorban a bizonyítás nehézségeire vezethető vissza. Míg az elmúlt néhány évtizedben a nemi erőszak tárgyában tett feljelentések száma az európai országokban növekvő tendenciát mutatott, a büntetőeljárások száma nem nőtt ennek megfelelően, így az elítélési ráta folyamatos csökkenésének lehetünk tanúi.²⁸ Az elítélési ráta 2006-ban Skóciában (3%), Angliában és Wales-ben (6%), illetve Írországban (7%) volt a legalacsonyabb, de több más európai országban, pl. a skandináv országokban, Németországban és Ausztriában is 20% alatt volt vagy alig haladta meg azt. Angliában például 2013-ban is csak 7% volt az elítélési arány,²⁹ amely elsősorban az óriási attríciós aránynak tulajdonítható. A hazai helyzetről a fent említett európai uniós kutatás³⁰ és az Amnesty International (AI) szintén fent hivatkozott említett jelentése³¹ nyújt némi információt, igaz, több évvel ezelőtre vonatkozóan. Az európai uniós kutatás arra az igen érdekes eredményre vezetett, hogy az egyre csökkenő feljelentési arány mellett 2001 után élesen megnőtt az elítélések száma. Ez az adat sajnos leginkább azt valószínűsíti, hogy a hazai adatgyűjtés nem megfelelően zajlott.³² Mindazonáltal a 2000-es években a szexuális bűncselekmények ügyében született elmarasztaló ítéletek aránya a legmagasabbak között volt Európában, amelyet az AI annak tulajdonított, hogy hazánkban általában csak a legnyilvánvalóbb, legsúlyosabb esetek jutnak el a bírósági szakba, ezért nagyobb arányban végződnek elmarasztaló ítélettel, mint másutt.³³ Ugyanakkor az is megállapítható, hogy a nemi erőszak miatt elítélt elkövetők majdnem harmadát nem szabadságvesztéssel büntetik, valamint hogy „*az elkövető elítélésével végződő esetek többsége tükrözi a nemi erőszakra és a nemierőszak-elkövetőkre vonatkozó sztereotípiákat*”³⁴

Az elítélési arány mellett fontos információt jelent az ún. attríciós arány. Az *attríció* az a folyamat, amelynek során a regisztrált szexuális erőszakos ügyek többsége még a bírósági szak elérése előtt kiesik a büntető igazságszolgáltatási rendszerből.³⁵ Az attríció egyes orszá-

²⁸ Lovett – Kelly, 2009, i.m., 5.o.

²⁹ Hohl, Kathrin, Elisabeth A. Stanko (2015) Complaints of rape and the criminal justice system: Frenchevidence on the attrition problem in England and Wales. *European Journal of Criminology*, 12(3), 324–341.

³⁰ Lovett – Kelly, 2009, i.m.; Kelly-Lovett, 2009, i.m.; Spronz és mtsai, 2009, i.m.

³¹ Amnesty International, 2012, i.m.

³² Spronz és mtsai., 2009, i.m., 4.o.

³³ Amnesty International, 2012, i.m., 10.o.

³⁴ Spronz és mtsai., 2009, i.m., 9.o.

³⁵ Spronz és mtsai., 2009, i.m., 1.o.

gokban – Angliában és Wales-ben, valamint Svédországban – az esetek közel 80%-ában a büntetőeljárás elején vagy közepén következik be,³⁶ míg hazánkban az attríció legnagyobb része az eljárás későbbi szakaszában történik.³⁷ A rendőrségi adatok szerint például a gyerekek ellen elkövetett erőszakos szexuális bűncselekmények esetén a feljelentések mindössze 1-4%-át utasítják el a hatóságok, nagyrészt a magánindítvány hiánya miatt.³⁸ A *Pandora szelencéje* nevű nemzetközi projekt keretein belül a gyermekek szexuális bántalmazásával kapcsolatos magyarországi helyzetre vonatkozó jelentés ugyanakkor megállapítja, hogy a hazai jogvédő szervezetek tapasztalatai szerint az ügyek egy része egyáltalán nem is jelenik meg a statisztikában, mert a rendőrségen gyakran lebeszélük a sértetteket a feljelentés megtételéről. A büntetőeljárás megszűnésének egyéb okai között általában az elévülés, a „nem állapítható meg az elkövető kiléte”, valamint a „nem állapítható meg, hogy a bűncselekményt az elkövető követte el” kitételek szerepelnek.

Az erőszakos szexuális bűncselekmények jellemzői: az aktakutatás eredményei

A nemi erőszakkal kapcsolatban a társadalomban élő sztereotípiáknak gyakran ellentmondanak a rendelkezésre álló statisztikai adatok és kutatási eredmények. Bár a hatalmas látencia és a szexuális erőszak természetéből fakadó egyéb torzító tényezők miatt a számok is csak a valóság egy szeletét tudják megmutatni, mégis hitelesebben tükrözik a problémát, mint a szociokulturális tényezők által befolyásolt, gyakran irracionális és alaptalan hiedelmek és vélekedések. Az aktavizsgálat során egyes – elsősorban erőszakos – szexuális bűncselekmények jellemzőit kíséreltük meg feltérképezni, illetve arra kerestük a választ, hogy ezek a jellemzők mennyire felelnek meg a „*tipikus nemi erőszak*” mítoszának. Továbbá, a Baranya megyei prevenciók célú szpotokra reflektálva konkrét kérdésként fogalmaztuk meg, hogy a mintában mennyire jellemző az ún. „*bulierőszak*” jelensége, illetve a szórakozóhelyen történő elkövetés. Kíváncsiak voltunk arra is, hogy milyen demográfiai jellemzőkkel rendelkeznek a vizsgált bűncselekmények elkövetői és áldozatai, milyen körülmények között követik el ezeket a cselekményeket, és hogy milyen ismérvek jellemzik az ilyen ügyekben lefolytatott büntetőeljárásokat.

³⁶ Lovett – Kelly, 2009, i.m.

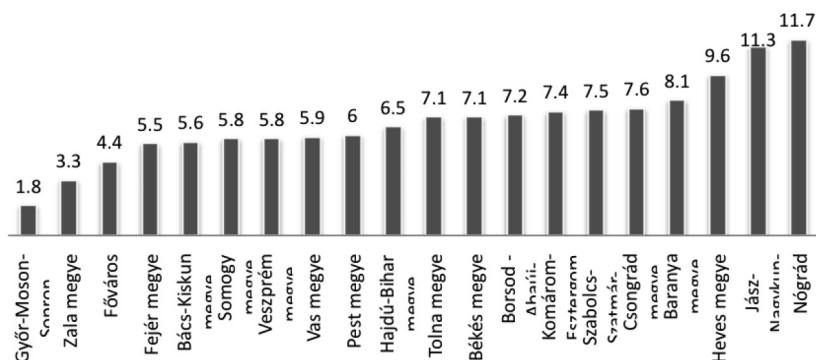
³⁷ Spronz és mtsai., 2009, i.m.

³⁸ Gyermekek szexuális bántalmazása Adatgyűjtésen, felmérésen, esetelemzésen alapuló jelentés a magyarországi helyzetről, a PANDORA SELENCÉJE nevű nemzetközi projekt részeként, Független Médiaközpont, Budapest 2011.

Minta és módszer

Az aktakutatás során 153 erőszakos közösülés, szemérem elleni erőszak, megrontás, szexuális kényszerítés, szexuális erőszak vagy szexuális visszaélés tárgyában indult, és 2015-ben bírói szakban zárult büntetőügy iratait vizsgáltuk. Mintánkba a főváros és Pest megye, mint a legsűrűbben lakott régió mellett két-két nyugati és keleti megyét választottunk (Vas és Győr-Moson-Sopron, illetve Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg). A kiválasztott megyék nemcsak földrajzi elhelyezkedésük, hanem bűnfertőzöttségük tekintetében is különböznek. (ld. 2. sz. ábra). Az ENYÜBS 2015. évre vonatkozó adatait alapul véve, a regisztrált büntetőeljárások számát 100 ezer lakosra vetítve jól látszik, hogy az általunk választott megyék közül kettő enyhén, kettő közepesen, kettő pedig viszonylag magasán fertőzött az általunk vizsgált szexuális bűncselekmények szempontjából.

2. számú ábra: A vizsgált szexuális bűncselekmények miatt regisztrált büntetőeljárások 100.000 lakosra jutó száma

A választott megyékből és a fővárosból minden, 2015-ben jogerős bírósági ítélettel zárult büntetőeljárás nyomozási iratait, ügyészégi házi iratait és bírósági iratait (tárgyalási jegyzőkönyvek, bírósági idézések, fellebbezések, döntések) bekértük.³⁹

Az aktákat egy előre meghatározott szempontrendszerre épülő kérdőív alapján dolgoztuk fel, és egy erre a célra kifejlesztett program (Kriminológiai Adatfeldolgozó Asszisztens - KAFA)

³⁹ Ezúton mondunk köszönetet a megyei ügyészségeknek együttműködő segítségükért.

segítségével rögzítettük. Az így nyert kvantitatív adatokat az SPSS statisztikai programcsomag segítségével, a nyitott kérdésekre adott válaszokat pedig kvalitatív módon elemeztük.

A büntetőügyeket a vizsgált szexuális bűncselekmények természete alapján (a fentiekben kifejtetteknek megfelelően) két csoportra bontottuk. A tulajdonképpeni erőszakos szexuális bűncselekmények (n=121) kategóriájába kerültek az erőszakos közösülés, a szemérem elleni erőszak, a szexuális kényszerítés és a szexuális erőszak miatt indult eljárások aktái, míg az abúzusok csoportjába a megrontás és a szexuális visszaélés tárgyában indult eljárásokat soroltuk (n=34). Két olyan akta volt a mintában, amely a szemérem elleni erőszak és a megrontás halmazata miatt mindkét csoportban szerepelt. Az általunk vizsgált ügyek alapjául szolgáló bűncselekmények közel fele erőszakos közösülés vagy szexuális erőszak, mintegy negyede szemérem elleni erőszak, elenyésző hányada szexuális kényszerítés, és csupán alig több mint az ötöde abúzus jellegű bűncselekmény.⁴⁰ Az általunk vizsgált szexuális bűncselekményekkel halmazatban – illetve bizonyos esetekben azok helyett – megállapított bűncselekmények között a leggyakrabban előforduló tényállások a kiskorú veszélyeztetése, a súlyos testi sértés és a személyi szabadság megsértése voltak. A teljes mintánkban összesen 184 elkövető adatait rögzítettük, akik közül 137 fő egy vagy több erőszakos szexuális bűncselekményt, 36 fő abúzust követett el, 2 fő pedig – a megrontás és a szemérem elleni erőszak halmazata okán – mindkét almintában szerepelt. 25 fő követett el erőszakos közösülést, 43 fő szemérem elleni erőszakot, 62 fő szexuális erőszakot, 7 fő szexuális kényszerítést, 12 fő megrontást, 26 fő pedig szexuális visszaélést. Kilenc elkövető esetében a vádirat tartalmától eltérően más, nem szexuális bűncselekmény elkövetését állapította meg a bíróság.

Mivel tanulmányunk témája a szexuális erőszak, a továbbiakban elsősorban az erőszakos szexuális bűncselekményekre (n=121), azok elkövetőire és áldozataira, valamint a büntető-eljárás egyes jellemzőire vonatkozó adatokat elemezzük. Ahol relevanciája van, ott összehasonlítóképpen az abúzus jellegű bűncselekményekkel kapcsolatos adatokat is ismertetjük.

Az elkövetők és a sértettek

Az erőszakos szexuális bűncselekmények **elkövetőinek** több mint 95%-a férfi és 97%-a magyar állampolgár. A legfiatalabb elkövető 14, a legidősebb 80 éves volt az elkövetés idején, átlagéletkoruk 33,4 év (SD=14,1). A minta 18%-a (n=27) fiatalkorúként, míg 82%-a (121 fő) felnőtt korúként követte el cselekményét. A mintán belül a fizikai dolgozók aránya 30%, a munkanélkülieké közel 22%, a tanulóké közel 16%, az alkalmi munkavállalóké pedig 15%; a többi

⁴⁰ Ezért a két csoport – az erőszakos szexuális bűncselekmények és az abúzusok – összehasonlítása során kaptunk eredmények a minta-elemszámok alacsony volta és számottevő különbsége miatt óvatossággal kezelendők.

elkövető nyugdíjas (5%), szellemi foglalkozású (4%) vagy egyéb státuszú. Közel 30%-uk más személy elleni erőszakos bűncselekmény miatt, 15%-uk pedig hasonló bűncselekmény miatt volt korábban büntetve. Összehasonlításként, az abúzus jellegű bűncselekmények elkövetői körében is hasonló a személy elleni erőszakos bűncselekmény miatt büntetettek aránya, speciális bűnismétlőnek azonban mindössze egy fő minősül. Az elkövetők 66%-a egyedül, 26%-a egy társsal, 8%-a pedig két társsal követte el a bűncselekményt. 80%-uk egy, 14%-uk két, 6%-uk pedig három vagy több sértett sérelmére valósította meg a cselekményét. A megrontás, illetve szexuális visszaélés miatt indult eljárásoknak jellemzően egy elkövetője és egy sértettje volt

A sértettek száma az erőszakos szexuális bűncselekmények csoportjában 151, az abúzus jellegű bűncselekmények almintájában pedig 40. Az erőszakos szexuális bűncselekmények sértettjeinek 18,5%-a fiú vagy férfi, és 81,5%-a lány vagy nő. Az abúzus jellegű bűncselekmények sértettjeinek 90 %-a lány, mindössze 10% fiú (n=4) Mindkét almintá több mint 97%-a magyar állampolgár. Az erőszakos szexuális bűncselekmények sértettjeinek átlagéletkora 19,7 év (SD=16), a legfiatalabb sértett 2, a legidősebb 78 éves.⁴¹ Figyelemreméltó adat, hogy az általunk vizsgált erőszakos szexuális bűncselekmények sértettjeinek fele 14 év alatti, és mintegy 63%-uk 18 év alatti. Az ENYÜBS adatai szerint a 2010-2015 közötti időszakban az erőszakos közönség sértettjeinek 43%-a, a szemérem elleni erőszak sértettjeinek 71%-a, a szexuális kényszerítés sértettjeinek 47%-a és a szexuális erőszak sértettjeinek 56%-a volt 18 év alatti. A mi eredményeink ennél valamivel magasabb arányról árulkodnak, ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy az általunk feldolgozott ügyek a regisztrált erőszakos szexuális bűncselekmények egy igen szűk – jogerős ítélettel lezárt – köréből kerültek ki. Az mindenesetre mind az ENYÜBS-ből származó, mind az általunk elemzett mintán kapott eredményekből megállapítható, hogy a regisztrált erőszakos szexuális bűncselekmények sértettjei körében riasztóan magas a 18 év alattiak aránya. Az erőszakos szexuális bűncselekmények sértettjeinek több mint fele (51%) tanuló, közel 10%-uk munkavállaló, a többiek egyebek mellett munkanélküliek, nyugdíjasok, háztartásbeliek.⁴²

⁴¹ Az általunk feldolgozott megrontások, illetve szexuális visszaélések sértettjei 5 és 14 év közöttiek, átlagéletkoruk 11,7 év (SD=2).

⁴² 20 fő esetében nem állt rendelkezésre információ a foglalkozás, illetve a munkaerő-piaci helyzet vonatkozásában.

A cselekmények jellemzői, az elkövetés körülményei

Az erőszakos szexuális bűncselekmények 82%-ának egy, 15%-ának két, 3%-ának pedig három elkövetője volt. A sértettek száma az ügyek 81%-ában egy, 12%-ában kettő, 7%-ában pedig három vagy négy. A megrontás, illetve szexuális visszaélés miatt indult eljárásoknak jellemzően egy elkövetője és egy sértettje volt.

Az erőszakos szexuális bűncselekmények közel 66%-a esetén történt fizikai erőszak, és 45%-a esetén fenyegetés vagy zsarolás az elkövetés során. Fegyvert – jellemzően kést vagy bicskát – az elkövetők az ügyek 9%-ában alkalmaztak a sértettel szemben. Az általunk elemzett erőszakos szexuális bűncselekmények mintegy 60%-ában az elkövető és/vagy az áldozat otthonában vagy más magánlakásban (is) történt az elkövetés.⁴³ Utcán, közterületen az ügyek 22%-ában, munkahelyen mindössze 2%-ában, egyéb helyszínen pedig 14,8%-ában valósította meg cselekményét az elkövető. Az általunk elemzett ügyek között egy sem volt, amelyet szórakozóhelyen követtek volna el.

Az erőszakos szexuális bűnelkövetők közel 30%-a fogyasztott alkoholt és/vagy drogot a bűncselekmény elkövetését megelőzően, 49%-uk nem, míg a többi elkövető esetében nem állt rendelkezésre ilyen adat az ügyiratokban. A rendelkezésre álló adatokból mindössze a sértettek 15%-a esetében volt megállapítható, hogy alkoholt és/vagy drogot fogyasztott a bűncselekményt megelőzően. Az áldozatok közel fele (49%) tanúsított fizikai ellenállást az elkövetővel szemben,⁴⁴ és 32%-uk szenvedett valamilyen fizikai sérülést az elkövetés során.

Fontos és a szexuális erőszakkal kapcsolatos sztereotip képnek ellentmondó eredmény, hogy az általunk vizsgált mintában az erőszakos szexuális bűnelkövetők 83%-a ismerte áldozatát. Az elkövetők 17%-a a saját gyermeke, közel 7%-a a nevelt gyermeke, 3,4%-a a nevelése vagy felügyelete alatt álló gyermek, 3%-a házastársa vagy élettársa, 15%-a egyéb családtagja, 23,6%-a 18 év alatti barátja, iskolatársa vagy egyéb ismerőse, 18%-a pedig felnőtt korú barátja, ismerőse, kollégája, illetve szexuális partnere sérelmére követte el cselekményét. A megrontást vagy szexuális visszaélést elkövetők 92%-a – e cselekmények természetéből következően – ismerte áldozatát; 5%-uk a gyermeke, 8%-uk a nevelt gyermeke, 5%-uk a nevelése vagy felügyelete alatt álló gyermek, 16%-uk egyéb családtag, 24%-uk barát, 40%-uk pedig egyéb ismerős sérelmére valósította meg cselekményét.⁴⁵

⁴³ Amelyik büntetőügyben több időpontban, illetve helyszínen is történt elkövetés, ott több helyszínt is kódoltunk, tehát a helyszínek nem egymást kizáró kategóriák, és a százalékos arányuk összege sem pontosan 100%-ot tesz ki, hanem valamivel többet (108,2%)

⁴⁴ 5 fő esetében nem volt erre utaló adat.

⁴⁵ A többi elkövető esetében hiányoznak az erre vonatkozó adatok.

A büntetőeljárások jellemzői

A feljelentésig eltelt idő

Az elkövetők (n=147) közel kétharmada (63,1%) esetén egy hónapon belül megtörtént a **feljelentés**, 16,3%-ukat ennél később, de még egy éven belül feljelentették, a fennmaradó 20,4% ellen pedig egy éven túl tettek feljelentést (1. sz. táblázat). A feljelentés azonnali megtételének elmaradása mögött több ok húzódott meg. Ilyen volt a felnőtt sértett szégyenérzete, önhibáztató gondolkodása, de gyakoribb ok volt, hogy a gyermekkorú sértett törvényes képviselője (édesanyja vagy nevelője) annak ellenére késlekedett a feljelentés megtételével, hogy a gyermek- vagy kiskorú sértett elmondta neki az esetet. Utóbbi esetekben nem derült ki az iratokból, hogy a törvényes képviselő azért késlekedett, mert nem hitt a gyereknek, vagy azért, mert így szeretne volna megóvni a feltételezett elkövetőt a büntetőeljárástól (az elkövető ezekben az esetekben jellemzően a családban élő élettárs vagy közeli barát volt, aki tipikusan anyagilag is támogatta a családot).

1.számú táblázat – A feljelentésig eltelt idő

A feljelentésig eltelt idő		
	N	%
azonnal	22	14.9
1-3 nap	34	23.0
4 nap - 1 hónap	37	25.2
1-12 hónap	24	16.3
1-2 év	11	7.5
2-5 év	13	8.8
5+ év	6	4.1
Total	146	99.3
Missing	1	0.7
Total	147	100

A **gyermek sérelmére** szexuális bűncselekményt (erőszakot) elkövetők cselekménye tipikusan hónapokig, sőt évekig rejtve marad. Nem ritka a folytatólagos elkövetés sem. Az aktavizsgálat eredményei szerint szignifikáns a kapcsolat a sértetti életkor és a feljelentésig eltelt idő között ($p < .000$). Míg a 14. életévüket be nem töltött sértettek közel fele (45%) esetében a feljelentésig három hónavnál hosszabb idő, de sokszor több év is eltelik, addig a 14-18 éves sértettek sérelmére megvalósuló szexuális erőszak több mint 90%-a három

hónap alatt, a felnőtt korú sértettek elleni erőszak kétharmada (65,4%) pedig azonnal vagy egy nap alatt jutott a rendőrség tudomására. A 14 évet be nem töltött sértettek sérelmére megvalósított abúzusok elkülönített adatbázisában (n=39) is azt láttuk, hogy hosszabb a „lappangási idő”, hiszen a feljelentést az esetek többségében két hét elteltével tette meg a törvényes képviselő, de nem volt ritka az évek múlva tett feljelentés sem.⁴⁶

A büntetőeljárás lefolytatásának ideje

A feljelentést követő **vádemelés** a gyanúsítottak 71%-a esetében egy év alatt megtörténik. Minden ötödik gyanúsított ügyében (20,3%) ennél tovább, de két éven belül, míg 6%-uk esetében két éven túl történt a vádemelés.

A vádemelésig eltelt idő hossza nem mutat szignifikáns kapcsolatot a *sértett életkorával*; mindhárom sértetti életkori csoport esetén a gyanúsítottak ellen túlnyomó részben (58-70%) 5-12 hónap alatt emeltek vádat.

Az *elkövető életkora* és a vádemelésig eltelt idő között sincs statisztikailag szignifikáns összefüggés. Megállapítható, hogy mind a felnőtt, mind a fiatalkorú elkövetők túlnyomó részében 5-12 hó telt el a vádemelésig.

A **jogerős bírósági döntés** meghozataláig a vádlottak 9,5%-a esetében egy év vagy annál kevesebb idő, egyharmada esetében 1-2 év, egyötöde esetében 2-3 év telt el, míg több mint egyharmaduk (34,5%) ügyében három évnél hosszabb idő alatt született jogerős döntés.

A *sértetti életkor* és a jogerős ítéletig eltelt idő nem áll statisztikailag szignifikáns kapcsolatban: úgy tűnik, a bíróságokat nem befolyásolja az elbírálás idejében, hogy kiskorú sértett ellen követték el a bűncselekményt.

Szignifikáns a kapcsolatot találtunk viszont az *elkövető életkora* és a jogerős bírósági döntés meghozataláig eltelt idő között: míg a fiatalkorú elkövetők kétharmada (67%) esetében a jogerős döntést egy éven belül, vagy 1-2 év alatt hozták meg, addig a felnőtt korú elkövetők közel kétharmadánál (62%) ez 2-3 évet, vagy több mint három évet vett igénybe.

---

⁴⁶ Megjegyezzük, hogy vizsgálatunkban az ilyen ügyek kis száma – n=39 – miatt ezt a következtetést óvatosan kell kezelni.

Bizonyítási nehézségek

Bizonyítási eszközök

A vizsgált ügyekben alkalmazott bizonyítási eszközök a gyakoriság sorrendjében: a tanúvallomás (ide értve a sértett tanú vallomását is), a szakértői vélemény, a szemle, a látlelet, az okirati bizonyíték, a tárgyi bizonyítási eszköz és a szembesítés (2. sz. táblázat). A gyermekkorú sértett vallomásából a bíróság gyakorta csak azokat a részeket fogadja el, amelyeket az eljárás egyéb, objektív adatai teljesen alátámasztanak. A látlelet felvétele többször későn, csak a feljelentést követő napon történt meg, de előfordult olyan is, hogy látlelet hiányában a feljelentési jegyzőkönyvet felvevő rendőr által készített képfelvételek szolgáltak bizonyítékkul a bíróság előtt.

2.számú táblázat – *A bírósági ítélet alapjául szolgáló bizonyítékok*

Milyen bizonyítékokra alapozta a bíróság az ítéletet? (Több válasz lehetséges)	
bűnjeljegyzék	2
feljelentési jegyzőkönyv	3
hang- vagy videofelvétel	4
rendőri jelentések	5
szembesítés	22
tárgyi bizonyítási eszköz	26
okirat	26
látlelet sérülésről	46
szemle	49
szakértői vélemény	112
tanúvallomás (sértetti vallomás is)	147

A 2. sz. táblázat is jelzi, hogy a szexuális erőszak miatt folytatott büntető ügyek bizonyítási eljárásaiban fontos szerepe van a szakértőnek. Tíz elkövető közül hatról (57,5%) igazságügyi elmeszakértői, az elkövetők közel feléről (43,2%) igazságügyi pszichológiai vélemény készült. A sértettek esetében eltérnek a kirendelt forenzikus szakmák arányai: kétharmaduknál (66,2%) igazságügyi pszichológusi szakvélemény, 12%-uk esetében elmeorvos-szakértői vélemény elkészítését ítélte fontosnak a bíróság. Az elkövetők esetében elsősorban a „normalitás” kérdése merül fel, és a bíróság annak megállapításában veszi igénybe a szakértő segítségét.

gét, hogy a vádlott rendelkezik-e a bűnösséghez szükséges beszámítási képességgel. A sértett esetében a cselekmény következményeinek, illetve a sértett szavahihetőségének vizsgálata (különösen akkor, amikor a tanúvallomásokon kívül más bizonyíték nem áll rendelkezésre) ad okot a bíróság számára a szakértő bevonására. Az igazságügyi szakértői vélemény fontosságát, bizonyító erejét mutatja, hogy ahol a sértett vizsgálatára kirendeltek szakértőt (illetve ahol ez megállapítható –n=86), ott néhány kivételtől eltekintve az ítélet a szakvéleményben kifejtettekhez igazodott (az ügyek 90%-ában teljes mértékben, 5%-ában részben).

A beismerés

Az aktavizsgálat is alátámasztotta azt ismert tény, hogy az erőszakos szexuális cselekmények elkövetői körében **nem gyakori a beismerés**. Az elkövetőknek csupán 12%-a ismerte be teljes mértékben tettét, 20% esetében volt részleges beismerés, és 3,4% az eljárás során visszavonta korábbi beismerő vallomását. A vádlottak kétharmada (63%) végig tagadta a terhére rótt bűncselekmény elkövetését.

A szemtanú

A vizsgált ügyek csupán elenyésző részében (31 esetben) lehetett az aktából megállapítani, hogy volt-e szemtanúja a cselekménynek vagy sem. Ebből csak 11 esetben tudott a rendőrség segítségül hívni a bizonyításhoz szemtanút, 20 esetben pedig bizonyosan nem volt szemtanúja a cselekménynek. A szemtanúknak feltett kérdésekből látható, hogy többnyire ők is csak közvetett információval rendelkeznek a bizonyítandó cselekményről – például a sértett lelkiállapotáról, feldúltságáról, fizikai, testi állapotáról, öltözékéről képesek leírást adni –, ugyanakkor az erőszakos szexuális cselekmények esetén nagyon ritka a szemtanú, tehát nem tekinthetők biztos pontnak az eljárás során. Az egyik vizsgált esetben a nyomozó hatóság a sértett szavahihetőségéről a szemtanúnak feltett kérdésekkel próbált megbizonyosodni. A szemtanú válasza: *„emlékszem, feldúlt állapotban volt, de nem viselkedett hisztérikusan: nem kiabált és arra sem emlékszem, hogy sérüléseket láttam volna rajta”*. Egy másik tanú válasza: *„(...) arra nem emlékszem, hogy alkoholos befolyásoltság alatt állt volna a sértett”*. Tanúnak feltett kérdés: *„A sértett elmondta-e vagy mutatta-e, hogyan jutott ki az utcára; Ha igen, az hibető és életszerű volt-e?”* Egy másik esetben a szemtanúk elmondták, hogy a sértett *„szemmel láthatólag nem volt magánál”*. A helyszínre érkező mentős szerint viszont a sértett *„csak tettette, hogy ájult, lehetett vele kommunikálni”*.

A sértett szavahihetősége

A bíróság a sértett szavahihetőségét a szemtanúkon kívül a sértetti vallomás következetességével, más vallomásokkal való egybevetésével, az elkövetés és a feljelentés között eltelt idő hosszával, valamint a pszichológus szakértő véleményével ellenőrzi. Sorrendben a vallomások egybehangzósága és következetessége, a szakértői vélemény, a feljelentés megtételének ideje és az elkövetés utáni segítségkérés ideje voltak a bíróság által a sértett szavahihetőségének ellenőrzésére leggyakrabban hivatkozott tényezők. Szembetűnő, hogy a sértett vallomásának következetessége mennyit számít a bíróság előtt, olyan bűncselekményeknél, amelyeknél az elkövetés és a feljelentés között, valamint az eljárás megindulása és a végső döntés meghozatala között hosszú évek telhetnek el, ami alatt a sértett emlékezete jelentősen halványodhat, sőt emlékezetét a traumatikus élmények, a poszttraumás stressz, az elkövetővel fennálló kapcsolat mélysége, valamint a bűncselekmény gyermekkorban történő elszenvedése is befolyásolhatja (Riskó-Tóth, 2016).⁴⁷ A szexuális erőszak ügyekben gyakori, hogy a sértett csak jelentős idő elteltével tesz feljelentést vagy kér segítséget. Ez különösen jellemző a gyermekkorban elszenvedett erőszak, abúzus esetén. A sértett tanú vallomása ugyanakkor, a szégyenérzet, az időmúlás és a belső feldolgozási folyamatok miatt sokszor torzító, illetve nem egybehangzó (Ibolya, 2010).⁴⁸

Súlyosító és enyhítő körülmények

A büntetés kiszabásakor **súlyosítóként és enyhítőként értékelt körülmények** palettája igen színes és korántsem egyöntetű. Az értékelendő körülményeket három csoportra osztottuk: az elkövető személyével, a sértett személyével és a bűncselekmény jellegével kapcsolatos körülmények.

⁴⁷ Riskó-Tóth, M. (2016). Szexuális bántalmazásra vonatkozó hamis feljelentések lehetséges lélektani háttere, okai serdülő és fiatalabb lányoknál. *Belügyi Szemle* 64 (3): 111-123

⁴⁸ Ibolya, T. (2010). Egy erőszakos közönség nyomozása és annak tanulságai. *Rendészeti Szemle* 2010/3 szám

Súlyosító körülmények

1. Az **elkövető személyével** kapcsolatos súlyosító körülmények között a bíróság a következőket nevesítette:

- az elkövető **bűnöző életmódot** él, bűnelkövető karriert folytat: fiatal (23 éves) kora ellenére lényegében öt éve folyamatosan büntetőeljárás alatt áll;
- **előélet:** visszaeső, többszörös visszaeső, különös visszaeső, többszörösen büntetett előélet; hasonló bűncselekmények miatti elítélés; próbaidő, feltételes szabadságra bocsátás, illetve fogva tartás ideje alatti elkövetés;
- a bűncselekmény megvalósításában játszott **vezető szerepe, kitarató szándéka;**
- a bűncselekmény **elkövetésének mikéntje:** fondorlatos elkövetés (a sértett és környezetének éveken át történő sikeres manipulálása), éjszakai, útonállás-szerű elkövetés; a sértettet hosszú ideig tartotta lakásában és közben többször is bántalmazta; kitarató szándékkal történő gátlástalan elkövetés; az élet kioltására alkalmas eszköz használata; csak mások megjelenése miatt hagyott fel magatartásával; kitarató akarat-elhatározás;
- önhibából bekövetkezett **alkoholos állapota;**
- a sértettel fennálló **bizalmi vagy családi kapcsolata:** a sértett a vádlott kiskorú rokona, felügyeletére bízott gyerek sérelmére való elkövetés, az elkövető szexuális vágyának kiskorúakon történő, különösen elítélendő, bűnös kielégítése;
- **szülői viszonyból** eredő felelősség megszegése: rendkívüli szülői kötelességszegés (a kiskorú veszélyeztetésével vádolt anya nem jelentette fel élettársát, aki a kiskorú sértettet hónapokon keresztül szexuálisan bántalmazta; saját lánya sérelmére való elkövetés; vérfertőző magatartás; saját gyermek, illetve vér szerinti gyermek ellen (is) elkövette a cselekményt;
- **társtettség:** a társtetteshez képest agresszívebb magatartást tanúsított.

2. A **sértett személyével** kapcsolatos súlyosító körülmények:

- a sértett **vulnerábilis** mivolta: cselekvőképességet korlátozó gondnokság alatt álló sértett sérelmére való elkövetés; kiskorú gyermek; a sértett 18. életévét nem töltötte be; a sértett életkora jóval a 12. év (védekezésre képtelen állapot) alatt volt; jóval gyengébb fizikumú nő sérelmére való elkövetés; fizikai fogyatékossgal bíró sértett gégeműtete miatt nem volt képes kiabálni és segítséget hívni; ittas személy sérelmére való elkövetés;
- a **sértettre tett hatás** szerint: a sértettre súlyos pszichés következményekkel járt; pszichoszexuális fejlődését megzavarta; nagymértékben veszélyeztette a sértett értelmi,

érzelmi, erkölcsi fejlődését; a veszélyeztetésen túl ki is alakult a pszichés trauma; a cselekmény következtében a gyermekkorú sértett teherbe esett; eleve lelki problémákkal terhelt sértett sérelmére való elkövetés; a cselekmény negatív hatással lett a sértett szexuális életére, így ennek következtében a szexualitáshoz negatív érzelmek társulnak élete végéig kihatóan (évek múlva megtett feljelentés); a sértett személyiségfejlődésére, társas kapcsolataira, önértékelésére negatív hatással volt; a cselekmény következtében előálló pszichikai sérülés hatására a sértett munkahelyét elveszítette;

- a bántalmazással okozott **sérülés hosszabb időtartama**.

3. A **bűncselekmény jellegével** kapcsolatos súlyosító körülmények:

- a cselekmény halmazata;
- a cselekmény jelentős tárgyi súlya;
- a hasonló cselekmények elszaporodottsága, a nemi erkölcs elleni cselekmények országosan elterjedt mivolta;
- a cselekmény az azt észlelőkben megbotránkozást, felháborodást keltett, a társadalom nagymértékű rosszállását váltotta ki; a társadalom biztonságérzetét megrengette;
- folytatólagos, hosszú időn keresztül történő elkövetés;
- speciális közegben történő elkövetés: családon belül;
- az erőszakos szexuális cselekményhez rágalmozó jellegű magatartás is kapcsolódik (az elkövető prostitúcióval vádolta a sértett anyját).

Számos esetben ugyanakkor az elkövető alkoholos befolyásoltsága súlyosító lehetett volna, ám ezt a bíróság csak elenyésző alkalommal említi.

Enyhítő körülmények

1. Az **elkövető személyével** kapcsolatos enyhítő körülmények között a bíróság a következőket nevesítette:

- űaz elkövető **teljes körű beismerő vallomása**;
- az elkövetőnek kezelést igénylő **súlyos betegsége** van, állandó kezelésre szorul (szívbetegség, személyiségzavar, szorongás, alkoholdependencia); az elkövető értelmi fogyatékos, értelmi színvonala alacsony; alacsony intellektusú; mentálisan retardált; a vádlott személyiség szerkezete;
- az elkövető **kiskorú gyermek eltartásáról** köteles gondoskodni;
- **büntetlen** előélet;

- az elkövető **hivatása során tanúsított emberi és szakmai magatartása**;
- **fiatal** felnőtt vagy épp időskorú elkövető;
- az elkövető **rendezett családi körülményei** (fiatalkorú elkövető esetén);
- az **elkövető és a sértett kapcsolata**: az elkövető családon belüli alárendelődő helyzete; „a vádlottat a szerelem vezette a cselekmény elkövetésére”;
- csak **bűnsegédi magatartás**;
- **előzetes letartóztatásban** töltött hosszabb idő;
- **korábban is hasonló bűncselekményt követett el**, de feljelentést mégsem tettek ellene (később ezt a körülményt a Kúria kizárja az enyhítők sorából).

2. A sértett személyével kapcsolatos enyhítő körülmények:

- a gyermekkorú sértett szüleinek **megbocsátása**;
- az **elkövető és a sértett kapcsolata**: az elkövető a sértettel élettársi kapcsolatban él; az aktusból gyerekük született; a sértett (illetve a sértett családja, szülei) nem kívánták az elkövető megbüntetését;
- a **sértett állapotában bekövetkező pozitív változás** (pl. a sértett állapota időközben kompenzálódott – ezt az enyhítő körülményt a másodfok később kizárta, hiszen ez a nem a vádlottnak volt köszönhető);
- az elkövető cselekményét enyhíti a sértett **közrehatása (!)**;
- a **sértettel való speciális viszony**: a vádlott a terhére rótt négy bűncselekményt egy napon, rövid időn belül követte el, illetve azok a sértettel való megromlott viszonyára vezethetők vissza, így a vádlott, a cselekmény halmazata ellenére sem tekinthető a társadalomra fokozottan veszélyesnek;
- a **sértett kompenzációja**: a sértett értékeit visszakapta.

3. A bűncselekmény jellegével kapcsolatos enyhítő körülmények:

- az **időmúlás** (amely az elkövetőnek fel nem róható módon, pl. a feljelentés késői megtételéből vagy a büntetőeljárás elhúzódásából következik be);
- a cselekmény **kísérleti szakban** rekedt;
- a cselekménnyel okozott **fájdalom nem éri el a bíróság által megállapított tűréshatárt**: *„nem történt anális szexuális aktus vagy egyéb olyan cselekvés, amely a sértettnek fizikai fájdalmat okozott volna.”*

A bíróság rendszerint megállapítja enyhítőként azt az elkövető személyével kapcsolatos körülményt, hogy *kiskorú személy eltartásáról köteles gondoskodni*. Ez abban az esetben is elő-

fordul, amikor a cselekményt a szóban forgó kiskorú sérelmére valósította meg, illetve amikor az elkövető előtörténete arra enged következtetni, hogy kiskorú gyermekéről a jövőben sem gondoskodna. A cselekmény *kísérleti szakban rekedését* akkor is enyhítőként fogalmazta meg a bíróság, amikor a vádlott nem önszántából állt el tette megvalósításától, hanem arra valamely külső körülmény készítette (ugyanazt a körülményt más bíróság egyébként súlyosítóként értékelte). A bíróságok általában enyhítőként fogalmazzák meg a *cselekmény elkövetésétől eltelt hosszabb időt* – néhány másodfokon eljáró bíróság azonban akként módosított, hogy az időmúlás a cselekmény büntetési tételéhez mérten nem tekinthető jelentősnek. Hasonló módon, kizárta a másodfok az enyhítő körülmények sorából az időmúlást, ha az elkövetőnek felróható okból következett be. Ugyanakkor a bíróság rendszerint annak ellenére *enyhítőként állapítja meg a sértettel való élettársi kapcsolatot*, hogy a Btk. az 1997-ben történt módosítás óta a (házastársi) életközösség fennállásától függetlenül elkövethetőnek minősítette az erőszakos közöszlést. A bíróság a sértett értékeinek visszaadását akkor is enyhítőként értékelte, ha az nem az elkövető jóvátételének volt köszönhető, hanem attól függetlenül következett be. Ami a beismerést, mint enyhítő körülményt illeti, elgondolkodtató, hogy abban az esetben, amikor az elkövető azt mondta, hogy *„nagyon megbántam... és igaz, hogy közöszlünk, de ő [a sértett] akarta”* – a sértett felelősségét tartalmazó állítást a bíróság beismerésként értelmezte. A bíróságot nem akadályozta meg a beismerő vallomás enyhítő körülményként való kezelésében az sem, hogy a nyomozás során tett vallomását a vádlott később visszavonta.

Megbeszélés

Vizsgálatunk aktakutatási fázisában a régi és az új Btk. két-két erőszakos és egy-egy „konszenzuális” (abuzív) szexuális bántalmazást megvalósító büntettének tárgyában indult, és 2015-ben bírói szakban zárult büntetőügyek iratait, összesen 153 büntetőeljárás adatait elemeztük. A vizsgálat mintájául a fővárosban és Pest megyében, valamint két-két nyugati és keleti megyében elbírált büntetőügyeket választottuk. Ezek a megyék mind földrajzi elhelyezkedésük, mind büntetőbiztonságuk tekintetében különböznek: kettő enyhén, kettő közepesen, kettő pedig viszonylag magasan fertőzött az adott szexuális bűncselekmények szempontjából.

A feldolgozott ügyek tanúsága szerint *szexuális erőszakot jellemzően a cselekményt önálló tettesként megvalósító, magyar állampolgár, fiatal felnőtt férfi követ el, egyetlen, nála fiatalabb és általa már korábban ismert magyar állampolgár nő – igen gyakran gyerek – sérelmére, tipikusan egy magánlakásban.*

Az elkövetők átlag életkora 33 év és cselekményüket döntően (az ügyek négyötödében) egyedül viszik véghez. Közel minden második volt már büntetve a vizsgált cselekményt megelőzően is; 30%-uk más személy elleni erőszakos, 15%-uk pedig hasonló bűncselekmény miatt. Három ügy közül kettőben alkalmaznak fizikai erőszakot, fegyvert – jellemzően kést vagy bicskát – azonban csak minden tizedik elkövető használ a sértettel szemben. Fenyegetés vagy zsarolás minden második ügyben fordul elő

az elkövetés során. A sértett jellemzően nem idegen: az elkövető tipikusan (öt elkövető közül négy, az abúzus esetén tíz elkövetőből kilenc) az elkövetés előtt is ismeri az áldozatot. A legtöbb sértett lány vagy nő, és az áldozatok átlagéletkora alacsonyabb, mint az elkövetőké (20 év). Ijesztő, hogy minden második áldozat 14 év alatti, és három sértett közül kettő gyerek (18 év alatti). Fizikai ellenállást az áldozatok fele tanúsít, és egyharmaduk szenved el valamilyen fizikai sérülést az elkövetés során. A cselekmény jellemzően (az ügyek kétharmadában) az áldozat vagy az elkövető lakásában, vagy más magánlakásban követik el. Öt cselekményből csupán egy történik utcán vagy közterületen, a szórakozóhelyen történő elkövetés pedig kifejezetten ritka (az általunk vizsgált ügyek között egy sem volt ilyen).

Az erőszakos szexuális cselekmények **bizonyítása számos nehézséget és buktatót rejt magában**. Az elkövetőknek csak töredékét (15%) jelentik fel egy napon belül (illetve azonnal), és ötdrészük ellen (20%) egy éven túl tesznek csak feljelentést. Komoly nehézségek merülnek fel a kiskorú ellen megvalósított szexuális erőszakos cselekmények bizonyítása vonatkozásában, hiszen itt a cselekmény tipikusan hónapokig, sőt évekig is rejtve marad, és nem ritka a folytatólagos elkövetés. A kiskorúak ellen megvalósított cselekmények gyakran többes szűrőn mennek keresztül, amíg eljutnak a hatóságig: a törvényes képviselő sok esetben későn szerez tudomást a cselekményről, vagy nem hisz a sértettnek, vagy az „egyéni mediáció” eszközhöz folyamodva szeretné megóvni az elkövetőt (férjet vagy élettársat, esetleg más családtagot) a büntetőeljárástól abban reménykedve, hogy a visszaélések véget érnek. A felnőtt sértettek többsége elleni cselekmények rövid idő (egy nap) alatt a hatóság tudomására jutnak (legalább is a vizsgált ügyekben). A vizsgálat alátámasztotta, hogy az erőszakos szexuális cselekmények elkövetői körében nem gyakori a beismerés: a vádlottak 63%-a végig tagadta a terhére rótt cselekmény elkövetését.

A vizsgált cselekmények esetén igen ritka a szemtanú: a mintában csak 11 olyan eset volt, ahol szemtanú támasztotta alá a sértett által előadottakat. Ők sokszor azt látják, amit látni szeretnének, meglehetősen szubjektív beszámolóiknak más tanúvallomások sokszor ellentmondanak, így vallomásaik értékelhetetlenek maradnak.⁴⁹

A bíróság a sértett szavahihetőségét a szemtanúkon kívül a vallomás következettségével, más vallomásokkal való egybevetésével, az elkövetés és a feljelentés között eltelt idő hosszával, valamint az igazságügyi pszichológus szakértő véleményével ellenőrzi. Szembetűnő, hogy a sértetti vallomás következetessége mennyit számít a bíróság előtt ezekben az ügyekben, ahol az elkövetés és a feljelentés, valamint a feljelentés és a jogerős döntés meghozatala között évek telhetnek el. A traumatikus élmény torzíthatja az emlékeket, de a visszaemlékezést a szégyenérzet, az időmúlás és a belső feldolgozási folyamatok is befolyásolhatják.

A **súlyosító és enyhítő körülményeknek** a bíróságok általi számbavétele, megítélése lényeges eltéréseket mutat. Szükség lenne olyan jogegységi döntésekre, amelyek egységesítik a joggyakorlatot és iránymutatásul szolgálnak a helyi bíróságok ítélkezési gyakorlatához.

⁴⁹ Az alacsony elemszám miatt azonban itt is óvatosan kell bánni az általános következtetésekkel

Következtetések

A szexuális erőszak alapvetően nőket és gyerekeket érintő, leggyakrabban családban, ismeretségi körben elkövetett, súlyosan traumatizáló bántalmazás. Fennmaradását és kiterjedt gyakorlását a sokak által hitt és osztott képzeletbeli valóság, a nemi erőszak-hiedelmek társadalmi környezete segíti. A nemi erőszak-mítoszt (miként a mítoszokat általában) az emberek sokaságának közös képzeletében, az egyének szubjektív tudatát összekötő kommunikációs hálózatban létező közös hit élteci és ruhazza fel hatalommal. A társadalmi hiedelmek és attitűdök a bűncselekmények számának alakulását, illetve a büntetőeljárások kimenetelét is befolyásolhatják. Egy rosszul megválasztott kampány-üzenet az előítéletek és téves vélekedések megerősítése révén a szándékolttal ellentétes eredményre is vezethet. A nemi erőszakkal, illetve annak elkövetőivel és áldozataival kapcsolatos előítéletek, vélekedések és attitűdök megerősítése ugyanis hozzájárulhat e diszfunkcionális hiedelemrendszer fennmaradásához, megkönnyítheti a felelősség hátrítását az elkövetők részéről, és akadályozhatja a segítségkérést és a trauma feldolgozásának folyamatát az áldozatoknál. Megítélésünk szerint a Baranya megyei rendőrségi kampány anyag is ilyen, kontraproduktív: verbális és vizuális tartalma a hazai társadalomban egyébként is markánsan jelen lévő áldozathibáztató attitűdöt jeleníti meg, az elkövető felelőssége helyett az áldozat felelősségét hangsúlyozva. A videók szándékkal ellentétben éppen hogy a védelem és a megelőzés ellen dolgoznak: nem védik, hanem gyengítik a potenciális áldozatok pozícióját, mert üzenetük az erőszak mítoszáat erősíti. Valamennyiünket terhel a kellő gondosság kötelezettsége körülményeink és biztonságunk alakítása során. Egy szexuális erőszak elleni kampány üzenetében azonban mindezt a felelősség kontextusában megjeleníteni, illetve az elkövető büntetőjogi felelősségével egybemosni, alapvetően téves. Vizsgálódásunknak nem volt feladata a nemi erőszak megelőzését célzó kampányok, illetve projektek módszertani hátterének és tartalmának meghatározása, mindössze arra kívántunk rámutatni, hogy a szexuális erőszak jellemzőit figyelmen kívül hagyó prevenciók tevékenység káros, a szándékával ellentétes hatást válthat ki.

A 2016-ban lefolytatott aktakutatás a bírói szakban végződött bűncselekmények elemzésére terjedt ki. Eredményeinket ezért nemcsak a viszonylag alacsony minta-elemszám miatt érdemes gyarapítani, hanem azért is, mert az általunk elemzett eljárások vélhetően nem tükrözik teljes körűen az ilyen ügyeket nehezítő körülményeket, bizonyítási nehézségeket. A nyomozó hatóságok feltehetően ennél lényegesen összetettebb képpel szembesülnek az erőszakos szexuális bűncselekmények miatt indult büntetőeljárások során. Ezért a következőkben az ilyen bűncselekmények tárgyában indult, ám a nyomozati szakban jogerősen megszüntetett ügyek egy részének vizsgálatát tűztük ki célul. Reméljük, az abból nyert adatok további hasznos információkat nyújtanak majd mind az erőszakos szexuális ügyek hatóságok által észlelt sajátosságai, mind az azok miatt indult büntetőeljárások jellemzőivel és nehézségeivel kapcsolatban.